

Principy pro kvalitní výukové programy GRV na školách

Úvodní informace

Tyto principy pro kvalitní výukové programy GRV na školách vznikly v rámci projektu **„Experiencing the World“** ve spolupráci tří organizací ze tří zemí (ARPOK z České republiky, Humanitas ze Slovinska a Südwind Agentur z Rakouska). Cílem projektu je zvýšit povědomí mladých lidí o globálních tématech a také přiblížit četné výzvy, které přináší polarizace, nerovnost a nespravedlnost v současném světě, kde se přirozená kulturní rozmanitost ztrácí pod tlakem nevyvážené globalizace.

Jednou z hlavních cílových skupin projektu jsou facilitátoři výukových programů GRV (učitelé, lektori, dobrovolníci, pracovníci s mládeží). Tyto navrhované principy jim mohou sloužit k orientaci v práci. Při tvorbě jsme usilovali o to, aby principy byly dostatečně obsáhlé, praktické a aby pokryly nejružnější otázky a témata, která se v naší práci objevují. Z tohoto důvodu zde nejsou tipy o tom, jak vést program pro specifickou skupinu a na konkrétní téma. Principy pouze představují rámec, který učebnímu procesu napomáhá (podle našich zkušeností) nejlépe. Domníváme se, že klíčové je vytvářet bezpečné prostředí, ve kterém lze témata kriticky nahlížet. Doufáme, že vám tyto principy budou ve vaší práci užitečné.

Projekt Experiencing the World je realizován za finanční podpory Evropské unie a z prostředků České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

I Úvod

Navrhované typy se vztahují k nejčastější formě výukových programů GRV, které naše organizace realizují na školách i v jiném prostředí. Workshopy mají obvykle 90 minut, bývá na nich 20–25 účastníků a konají se nejčastěji ve třídě. Principy jsou navrženy pro prostředí formálního vzdělávání, ale ještě lépe mohou být použity ve vzdělávání neformálním. Vždy když je to možné, pokoušíme se co nejvíce z těchto myšlenek o kvalitním GRV používat v naší práci. Nicméně také usilujeme o to vymanit se z běžně užívaných postupů a prozkoumávat nové způsoby učení, které by odpovídaly nejlépe potřebám a zájmům účastníků. Učební proces vnímáme v GRV v zásadě na dvou rovinách – jednak se dozvídáme o různých globálních tématech a globální dimenzi našeho každodenního života, ale také můžeme nahlížet na způsob, kterým se učíme (dimenze učení). Počítáme s tím, že navrhovaný seznam budeme dále upravovat s tím, jak budeme nabývat nových zkušeností.

Hlavní cíle našich výukových programů jsou:

11 Podpořit účastníky v tom, aby se zabývali komplexitou a provázanostmi světa.

Snažíme se nezjednodušovat představy, které utváří naše porozumění světu. Snažíme se uvést žáky a studenty do tématu (občas zdrcující) komplexity světa tím, že společně zkoumáme naši roli v globálních vztazích a zaměřujeme se na naše možnosti, schopnosti a limity.

12 Otevřít prostor pro kritické myšlení a sebereflexi.

Povzbuzujeme studenty a žáky, aby si kriticky ověřovali zdroje informací – obrazy i sdělení. Snažíme se rozšířit tento kritický náhled i na vlastní myšlenky, pocity a reakce na určité zdroje či témata.

13 Zvýšit porozumění tomu, jak funguje systém.

Chceme rozvinout porozumění souvislostem v politických, hospodářských, kulturních, sociálních a ekologických systémech. Rádi bychom podpořili lidi v tom, aby si uvědomili své role v širších strukturách a nahlédli na mnohdy skrytá spojení mezi našimi životy, našimi rozhodnutími a jejich dopady v širším, globálním smyslu.

14 Posílit uvažování o roli jednotlivce a skupin při utváření mírové, spravedlivé a udržitelné budoucnosti.

Prvním krokem je aktivní přístup jednotlivce, nicméně se snažíme prozkoumávat i způsoby, jakými lidé mohou spojit síly dohromady, a tím mohou mít větší vliv na případné změny (v rozhodovacích procesech, v politice, apod.).

A Obsah

Naše programy se zabývají globálními tématy (environmentálními, sociálními, kulturními, ekonomickými, politickými...), která považujeme za důležitá pro naši současnost i budoucnost. Pokoušíme se přibližovat souvislosti mezi globálním a místním prostředím a prozkoumávat vztahy mezi nimi.

A1 Obsah programů zahrnuje různé pohledy a čerpá z rozmanitých zdrojů.

Pokud se zabýváme tématy, jakými jsou znečištění životního prostředí, změna klimatu, obchod, chudoba, spravedlnost, rovnost a další, je velmi přínosné do debaty zahrnout co nejvíce pozic a úhlů pohledu, zejména těch, které obvykle nebývají ve většinové debatě. Toto lze uplatnit přinejmenším na dvou rovinách – v názorech žáků ve třídě i v přístupu k informačním zdrojům obecně. I když nemáme dostatek času k představení témat v komplexních souvislostech, navrhujeme vybrat a představit vždy alespoň jeden nevšední pohled.

A2 Obsah odpovídá rámcovému vzdělávacímu programu.

Během programů ve školách je smysluplné věnovat se tématům, kterých se výuka standardně dotýká (alespoň jako průřezové téma). Udržitelnost dopadu programů značně závisí právě na tom, jak jsou témata zařazována do různých předmětů.

A3 Témata jsou probírána celistvě. Ve výuce kombinujeme objektivní (fyzická realita), subjektivní (individuální interpretace), inter-objektivní (kulturní vzorce) a inter-subjektivní (sociální struktury) dimenze.

Pokud se bavíme např. o hospodářském rozvoji či obchodě, můžeme se zaměřit na individuální (subjektivní) vztah ke zboží či se věnovat fyzickým (objektivním) limitům růstu a produkce. Můžeme se také podívat blíže na to, jaké hodnoty, postoje a osobnostní rysy neoddelitelně patří ke konzumní společnosti (inter-objektivní) anebo na to, jak sociální struktury (inter-subjektivní) jako je vzdělávací systém, média, marketing, obchodní dohody... systém podporují. Ústřední pro tento přístup je hledat vztah mezi fyzickou realitou a naším chováním, hodnotami a postoji.

A4 Obsah vyvolává zvědavost a vede studenty k zamýšlení se nad jeho náplní i jejich postojem k programu.

Účastníci by si měli být schopni propojit téma s jejich každodenním životem. Základem učebního procesu by tak měly být osobní či alespoň různě zprostředkované zkušenosti. Obsah by měl být představen neotřelými způsoby, které studenty vedou k přemýšlení. Tam, kde je to možné, je vhodné výuku propojit s místními iniciativami, které se zabývají globálními problémy. Například když mluvíme o potravinové soběstačnosti a trhu, můžeme do diskuze přizvat místní sdružení ekologických farmářů. Pokud probíráte téma lidských práv, stereotypů a předsudků, můžeme oslovit nějaké příslušníky menšin atd.

B Metodologie

To co odlišuje GRV od ostatních typů (formálního) vzdělávání je právě metodologie. Proto, aby bylo učení kvalitní, je dobré používat různorodé metodologie a ty vždy přizpůsobovat dané situaci.

B1 Metody (a obsah) musí odpovídat věkové skupině.

Při výuce je třeba brát v potaz zejména věk žáků. Pokud se zabýváme globálními tématy, je důležité zvážit schopnost abstraktního myšlení studentů, a stejně tak jejich schopnost vyrovnávat se s komplexními rozpory, které tato témata obsahují. Pokud např. nějaké téma nedokážeme představit bez přílišného zjednodušení a zavádějících metod, zvolme raději jiné téma.

B2 V každém programu použijeme více metod, aby byly zohledněny různé učební styly studentů.

Použité metody by měly vést k zapojení více smyslů a učebních stylů, prostor může být věnován poslechu, psaní, čtení, kreslení, pozorování, atd. Práce může být individuální, ve dvojicích, v menších i větších skupinkách, čímž lze napomoci spolupráci extrovertních i introvertních studentů. Programy by také mohly nabízet prostor pro to, aby se účastníci sami zamysleli nad tím, co by se rádi naučili a jakým způsobem.

B3 Programy jsou postaveny na dosavadních znalostech a zkušenostech studentů.

Již na začátku programu je vhodné použít metody, které pracují s dosavadními znalostmi žáků. Velmi užitečný je tzv. model EUR (evokace, učení, reflexe).

B4 Použité metody dovolují a podporují participaci.

Participace není vždy viditelná či slyšitelná. Zapojení „tišších“ studentů může napomoci např. zařazení psaní či kreslení na závěr.

B5 Naše programy nabízejí informace z více perspektiv, podporují kritické a analytické myšlení.

Výuku podporují různé metody jako např. zaměření se na pozitivní stránku jevů (Appreciative Inquiry), principy Nenásilné komunikace či zapojení role tzv. d'áblova advokáta. Viz také I2 a A1.

C Facilitace

Základem každého programu je kvalitní facilitace. Nezáleží tolik na tom, že je program dobře strukturovaný. Program se neobejde bez dobrého facilitátora, který je schopný dynamicky reagovat na dění, potřeby studentů a nečekané události během učení.

C1 Facilitátoři programů si musí být vědomi své de facto mocenské pozice a všeho, co jejich role přináší.

Je důležité, aby byli facilitátoři schopni sebereflexe a také, aby si byli vědomi toho, jak ovlivňují učební proces. Např. názor na nějaké téma vyjádřený facilitátorem, může začít převažovat v celé skupině pouze díky tomu, že má autoritu učitele – toho, kdo ví, jak se věci mají. Podstatně důležitější než „přesvědčovat“ je vytvářet prostor, ve kterém si každý může odpovědi (a otázky) hledat vlastním způsobem.

C2 Facilitátoři by si měli být vědomi jazyka, který používají.

Když prezentujeme komplexní téma a zabýváme se např. systémovou analýzou, jazyk, který používáme, může studenty odradit. Mnohé výrazy mají rozličné konotace – chudoba, demokracie, rovnost, spravedlnost a dále „ismy“ (kapitalismus, racionalismus, universalismus). Tato slova je třeba vysvětlit tak, aby jim studenti porozuměli. V programech je důležité dbát na etiku při probírání genderu, světových ras či představ o rozvoji. Navzdory tomu, že si přejeme určité zaužívané představy dekonstruovat, snadno lze docílit opaku a způsobem vyjadřování můžeme jen utvrzovat zaužívané stereotypy (např. země Afriky jsou chudé a „nevyspělé“).

C3 Facilitátoři by měli být schopni navodit dobré vztahy s žáky a příjemné učební prostředí. Měli by být připraveni věnovat se i napětí, které s sebou může přinést netradiční forma programu i složitost témat.

K vytvoření bezpečného učebního prostředí je dobré brát v potaz odlišné sociální, kulturní a rodinné zázemí, které studenty utváří. Facilitátoři by se neměli vyhýbat náročným tématům, pokud vyvstanou, ale především by měli podpořit účastníky v tom, aby se podívali na to, co utvářelo je a také z jakého společenského a ideologického zázemí vycházejí tvrzení jich samých i druhých.

C4 Facilitátoři by neměli „kázat vodu, zatímco pijí víno“.

Namísto zacílení na změnu chování, usměrňování postojů a činů studentů navrhujeme zaměřit pozornost jinam. Jakkoliv to může být obtížné a bolestivé, facilitátoři programů GRV by se měli zabývat rozvojem sebe samých. K tomu lze používat celou řadu přístupů. Pozitivní odezvu u studentů si patrně nezíská pouhá sofistikovaná argumentace, ale spíše osobitý a ryzí přístup lektora. Zdá se, že pouze díky tomu, že na sobě pracujeme, můžeme doufat v to, že jsme schopni facilitovat učební proces vedoucí ke společenské změně.